

1990

\*

## Rezistenți și rezistente<sup>1</sup>

*Confratele nostru Paul Goma nu are darul complezenței și nici nu râvnește la el. Textul scrisorii sale ne pune în fața unei probe: înțelegerea colegială a individualității creatoare, chiar într-o expresie ce poate părea stânjenitoare.*

*Pe cei cărora tonul scrisorii le va apărea șocant, îi rugăm să-și aducă aminte că Paul Goma s-a dezobișnuit (ori nici n-a avut vreme să se obișnuiască) cu strategia autohtonă de a înveli reproșurile într-o prudentă haină stilistică, îndeajuns de subtilă încât să menajeze raporturile reciproce. Însă credem că nu era cazul ca, în aceste ultime luni, să adăugăm vinovățiilor vechi altele noi; ar fi fost de dorit ca memoria noastră, struțul dreptății, și de ce nu? prietenia, grațitudinea colectivă să funcționeze altfel. Desigur, Paul Goma nu știe în ce tensiune, oboseală și grabă se lucrează la ora actuală la Uniunea Scriitorilor — ca în întreaga Românie, de altfel, astfel încât deficiențele sunt aproape inevitabile: deficiențe pentru care mă consider responsabilă în egală măsură, ca membră la conducerea provizorie a Uniunii Scriitorilor. (Gabriela Adameșteanu)*

Paris, 1 aprilie 1990

Dragă Gabriela,

Cu acest prilej îți mulțumesc încă o dată pentru interesul purtat și timpul acordat — mie. Cât despre un eventual interviu... Iertare, n-o să pot (n-o să mai pot) răspunde întrebărilor tale publice; și publicabile. Să zicem că

---

<sup>1</sup> Textul de față este, în fapt, o scrisoare-întredeschisă adresată cu mânie și cu disperare bunei prietene Gabriela Adameșteanu. Poartă data — 1 aprilie (1990) — nu întâmplător, ziua aniversară a destinatarei, însă a fost publicată în revista 22 ceva mai târziu, datorită mersului poștei și... redacției. Nu i-a făcut plăcere aniversatei epistola mea, însă pe atunci era o persoană onestă, de aceea a publicat-o.

m-am răzgândit; să mai zicem că m-a descurajat soarta celorlalte răspunsuri (la celelalte întrebări ale tale — trimise de-aici prin Manolescu, în 6 februarie, ajunse la București prin Nedelcovici! în jur de 20 martie); nu va fi conținând această zăbavă pentru Manolescu și a lui *România literară*, eu însă nu lui și nu *Romlîtei* le destinasem — deci, în ochii mei, contează. Așa că, chiar dacă a ajuns textul meu până la tine, te rog păstrează-l, nu-l da publicității; a trecut atâta timp peste el, a ieșit din el timpul meu, altul...

Aceste din urmă două luni nu s-au scurs lin, uns, precum apa lingînd penele găștei din zicală. Am fost și eu obligat la bilant; și eu mi-am modificat testamentul, date fiind noile împrejurări. Rezultatul — parțial — l-am comunicat deunăzi lui Sorescu (în mereu neobosită trecere-prin-Paris). I-am zis:

— Acum, că puțini ați fost, mulți ați rămas și cu toții opozanți neînfricați, eu unul v-aș încurca, v-aș sta în cale când voi, strigînd: „Uraaa!”, veți năvăli întru decisivul atac al împărțelii mămăligii binemeritate — așa că nu-mi rămâne decât să-mi fac autocritica și să-mi iau angajamentul că nu voi tulbura pe niciunul dintre cei 23 milioane de rezistenți și rezistente, opozanți și opozante tricolore, în frunte cu Securitatea poporului, călăuziți de gândirea Partidului Uniccomunism (Român), pe cele mai înalte culmi ale iliescismului brucanator de la orașe și sate — amin!

Firește, vorbesc de neînfricații revoluționarnici, cei ce acum, după moartea Nașului, cu nemaipomenit curaj îl înjură de mamă și de alfabet și îi scriu numele cu literă mică — asta mai zic și eu sfidare și pedeapsă — și ia să cuteze vreun ne-neaș să le corecteze extemporalul...

Și i-am mai zis lui Sorescu:

— Așadar, în noile condiții, pe mine mă interesează, în mod cu totul interesat (nu e pleonasm, ai să vezi), doar două persoane de pe întinsul patriei dragi și dorite. Prima: Gabriela Adameșteanu — ea a scris despre mine și încearcă să-mi publice, **Patimile după Pitești** la editura Cartea Românească; a doua și ultima Gabriel Liiceanu — el încearcă să-mi publice la editura lui, Humanitas, **Gherla**, și cartea de mărturie despre 1977... Oricum, ei doi, Gabrielii, nu consimt la tăcerea cu care mă tratărisesc iubiiții mei colegi și dragi tovarăși scriitori români din România viitoare<sup>1</sup>. Doi, dar buni — fiindcă îmi fac mie bine... La care Sorescu:

— Lasă, bătrâne, că de ce să păstrăm vechi ranchiune, că de ce să nu ne bucurăm că, pe de-o parte, să fim foarte strâns uniți și pe de-o altă parte, să conlucrăm, să ne, ca pîn-acum, întrajutorăm...

— Întrajutorează-mă!, îi zic. Publică-mi în editura dtale, „Scrisul Românesc”, romanul **Gardă inversă**, promis după insistențele Monicăi Lovinescu, și asigurările că nu ești chiar atât de ’oț lunecos-fricos, și or să fie trei persoane interesante în România eternă — mă mulțumesc cu doar trei... și i-am pus în brațe manuscrisul (trei kile și trei sute grame).

---

<sup>1</sup> Atrag atenția: scrisoarea este datată 1 aprilie 1990; pe vremea aceea nici Liiceanu, nici Monica Lovinescu, nici Sorescu nu se manifestaseră ca adevărați iubitori de carte, români — vorbesc de cărțile mele, distruse (nici chiar Gabriela Adameșteanu...).

Dragă Gabriela,

Mă uit și eu, ca boul, la poarta vouă și văz data scrisorii de față: 1 aprilie 1990. Ție îți evocă Păcăleala de întâi aprilie — și mie:

— de 1 aprilie 1970 (car'va'zică; douăj' de ani de-atunci, în cap), eu, așa cum mă vezi, eram deja un interzis (ultima oară publicasem un fragment de ceva în martie, același an '70);

— de 1 aprilie 1977 (carevasăzică în urmă cu 13 ani), eu eram nițel arestat (la Rahova, între labelle generalului-ministru Pleșiță, prieten bun al lui Caramitru și al lui Voican);

— cam la două săptămâni după arestarea-mi, Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România mă excludea din rândur'li săli: ca ne-bun (scriitor): ca ne-știutor de românească: ca, în general, un element și-un individ ce eram eu — și trebuie să recunosc: eram, mamă, mamă...

Așa că atunci când mă uit peste gard — și peste umărul interzișilor de la București — și văz: *opt luni*, îmi zic:

— Păi, domnule: dacă Paleologu, pentru *opt luni* de interdicție, s-a ales cu o ambasadă; Șora, Pleșu, cu câte un minister, atunci Tudoran ar trebui să primească un prim-ministeriat! Iar eu, ca mai îmbătrânit în rele, un tron-regal — nu?

Nu! Tudoran și cu mine — șuturi în fund și trimiteri de unde-am venit! Căci așa este ea, viața: unii trudește și se canunește, alții profitește și benchetuieste, vorba folclorului nou — dar nimeritor. Am citit într-o broșură precum că Tavi Paler și-a turnat cenușă în cap, de față cu Tudoran, à *propos* de mine — la care „americanul“ a zis că și el și-ar, dacă l-ar lăsa Cora; mare lucru 'tocritica asta la casa omului. Mi-o fac și eu — pe vițăvercea: ce-mi trebuia mie să iau gardurile-n coarne, în '68 — nu ședeam bine pe fesile meli personali?, și dacă eram băiat bun, ca Țoiu —, ca el ajungeam: autor stimat de cititori și recomandat călduros, ca exemplu de urmat, altor scriitori, de către tovarășii noștri cu pixuri pe epoleți; și dacă eram de comitet, ajungeam chiar ca Platon Pardău — dacă mă străduiam, chiar ca Săraru! Chiar ca Titus Popovici — adică nu, el fiind Unic.

Dragă Gabriela,

Nici în glumă nu mă întreb cum de iubii mei colegi (de breaslă) din conducerea Uniunii Scriitorilor n-au mișcat un deget în 1970, când am fost interzis — din motive de Ivasiuc. Cine să fi mișcat degețelul: Manolescu?, Szasz Janos, bunul meu prieten? Dar toată lumea știe că Szasz e pâinea lui Dumnezeu — până la „politică“; atunci se îmbată, fulgerător (eh, alcoholul ca alibi la scriitorul român, maghiar, german și mai ales de alte!); și nu mai știe. Iar dacă el nu mai știe, cum să te apere: în neștiință?; în neștire?

Nici în glumă nu mă întreb cum de colegii mei n-au ridicat un deget, în aprilie 1977, când am fost exclus — de ce-ar fi făcut-o?; din nou, cine: eternul Hăulică? Doinaș? (atenție, îi numesc numai pe cei buni). Păi, soro, scriitorul român, ăla autenticu', el face cultură, nu natură (pardon: politică)! Iar când scriitorul la români face cultură, măi, frate, să nu fie tulburat de nimeni, cu nimicuri, cu fleacuri ne-estetice (ca eticele, de-o pildă)! Iar acum, în 1990, să nu care cumva să-i atragi atenția scriitorului la români că el a făcut

cultură-în-patru labe, că se supără foc și te azvârle afar' din țărișoara numai a lui, Rrrromânică.

Eu, unul, n-am fost nici opozant, nici disident și nici n-am făcut cultură patrupedă (mă întreb ce se întâmplă dacă eram noi miriapozi — dar tot tricolornici)...

Eu, unul, m-am străduit să am un comportament normal — nu cred că am reușit, dar Dumnezeu mi-e martor: mi-am dat silința; cât am fost în România, am vorbit liber, tare; am scris liber și dacă nu m-au publicat românii mei, am trimis străinilor — și am anunțat; mă simțeam om liber, primeam jurnaliști străini, dădeam interviuri în care îl criticam (**din 1971**) pe Ceaușescu — evident, în presa occidentală; atunci când aveam mâncărici epistolar, mă adresam public, fie altor scriitori: Țepeneag, Böll, Emmanuel, fie direct lui Ceaușescu („La Palatul Regal”) —, în niciun caz nenorocitului „Stimat(e) Președinte al Uniunii Scriitorilor”, cum au făcut ditamai Paleologu, Șora, Doinaș, Paler (de Hăulică nu mă mir); și nu unui prăpădit de șef de secție cu „Stimate tovarășe Croitoru” — chiar așa... Dar cine-i Croitoru, oameni buni (și stimate tovarăș' Pleșu)?

Eu, unul, n-am fost disident, nici revoluționar; eu, unul, nu m-am războit, postum, cu Ceaușescu, acuzându-l de toate relele; chiar și de lașitate; recunosc, cu modestie: nu-i scriu numele cu literă mică; mi-a fost adversar cât a fost în viață și la putere — și atotputernic (iar eu un nimic și, în plus, un „caz”, un ins cu totul singur), dar, orice-ar zice băieții de azi: eu m-am înfruntat cu Ceaușescu, pe mine nu m-a bătut la palmă un oarecare tovarăș Croitoru — ca pe tovarășul Pleșu Andrei. Apoi, eu nu m-am temut de Securitate; a dat ea, i-am dat și eu peste bot.

Dragă Gabriela,

Mă mai uit la data scrisorii mele 1 aprilie 1990, și-mi zic: dacă nici azi n-a venit poșta din România, atunci poa' să nu mai vină. S-au făcut 100 (una sută) de zile de la 22 decembrie; eu nu sunt Penelopa ulișilor din conducerea — oricât de provizorie — a Uniunii Scriitorilor, ca să mai aștept venirea... unei scrisori dinspre Uniune către mine, personal, prin care să fiu încunoștințat, personal, că am fost, personal, re-primit — eu, cu numele meu propriu, cel cu care semnez cărțile (totuși!).

Acum, după una sută zile (cam mult, zice un răuvoitor!), înțeleg:

Trebuie să fie multă măgărie (repet: măgărie) acolo, la voi, la Uniune, dacă Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au trebuit să aștepte „lotul II” ca să fie făcuți membri de onoare. Hai să zicem că Dinescu, președintele, e un aiurit, o hahaleră, apoi Gloria (de altfel, meritată) i-a ars o directă de dreapta în plină strungăreață —, dar înțeleptul Doinaș? Dar subtilul Simion? Dar rafinatul Manolescu? Sunt aceștia dușmani ai Monicăi și ai lui Virgil?, au, din contră — era să zic adevărul. Și-atunci, de ce, în primul moment (de Crăciun), au fost cooptați ca membri de onoare doar Ionesco și Cioran, însă nu Monica Lovinescu și nu Virgil Ierunca? Iar într-un târziu (fiind ei, cei numiți, ocupați cu rivoluția, cea care trebuia luată din mers ca tramvaiul la curbă), când au fost, totuși, cooptați, de ce au fost băgați la grămadă — într-o companie cu totul onorabilă, însă cei care au aranjat acest „lot” să se oprească nițel din rivoluția pe care o fac ei, **după**, să se întrebe — și să-și răspundă: dacă nu ar

fi existat Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, cât/câți din(tre) scriitorii din ei, din fiecare, ar fi supraviețuit albanizării?; dacă nu ar fi existat Monica Lovinescu și Virgil Ierunca — vreme de patruzeci de ani, la cheremul, la dispoziția scriitorului-român-în-trecere-prin-Paris (în deplină conspirativitate — care m-a făcut să spun veninos: „Fiecare cu ce merită: polonezii cu *Solidaritatea*, românii, la Paris, cu *Clandestinitatea!*“), ținând seama de dorințele, ofurile, chiar schimbările-de-tactică (n-am spus: schimbările de opinie...) ale bravilor, dârjilor scriitori români din România — cum ar fi arătat literatura română azi? Nici Doinaș, nici Simion, nici (mai ales) Manolescu nu au făcut... politică; ei au făcut, nu-i așa, cultură —, dar au făcut ce au făcut, cu încurajarea, ca să nu spun ajutorul, Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca. Și care este nu răsplata, ei nu așteaptă răsplată pentru ce au făcut, ci recunoașterea unui adevăr? Întâi, „uitarea“; apoi, bagatelizarea activității lor pe altarul nu doar al literaturii române, ci și pe cel al mofturilor, nazurilor, capriciilor (și chiar al „slăbiciunilor“) literaților din România.

Așa că le zic acestora, care-or mai fi:

Să vă fie rușine obrazului!

Mă uit la dată — 1 aprilie 1990 — și-mi spun:

Multă nesimțire trebuie să fie acolo, la voi, la Uniune. Mă întreb dacă și asudă de efort cei din conducere, atunci când se străduiesc să uite că, de-o pildă, Tudoran nu a fost exclus la grămadă, ca acum să fie reprimat la fel, cu hurta (o fi rivoluție, dar cu ce ați contribuit la ea voi, scriitorii români?).

Și mă uit la 1 aprilie 1990 și-mi spun că și mai încolo de Tudoran, în aprilie 1977, nici eu nu fusesem deloc exclus în grup; nici arestat; nici împins la exil —, ci individual. Iar dacă Dinescu nu poate realiza această subtilitate și elementară bună-cuviință, de mirare este că oameni normali, ca Manolescu, Doinaș, Simion, nu s-au gândit și nu au consimțit la o cheltuială: costul expedierii prin poștă a unei hârtii, personalizate — totuși, scriitorul e unu, din câte am aflat, numai Ceaușescu credea că *se scrie* în colectiv de muncă, la grămadă; așa să creadă și vajnicii anticeaușiți de după moartea Nașului?

Mă uit — ei, și? Degeaba: nimic de făcut.

Așadar: eu nu (mai) sunt — din aprilie '77, de la arestare — membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Și nici nu doresc să mai fiu.

Gabriela,

M-ai întrebat de mai multe ori: când vin în România?

Răspund: Când o să vreau să pot. Deocamdată — nu.

În primele zile de **după**, îmi ziceam: termin ce am de terminat aici, cu presa, televiziunea, radioul — și vin. *Acasă*.

Dar, iată: la 25 decembrie, Ceaușescu a fost executat prin Iliescu-Roman-Brucan-Voican, iar România, țară și a mea, a devenit doar a lor. Securității domnesc în continuare peste tot, în manifestații de stradă voicanii cer moartea intelectualilor și alungarea străinilor — dar las' că nici cu scriitorii români nu mi-e rușine: ei chiar dacă nu cer în gura mare să nu vină peste ei, la împărțeală, scriitorii exilați — „fugarii“ le spun ei, după sugestia securiștilor, preluată în scrise de ardeleni Breban și Zăciu și... au impus o asemenea tăcere, încât se aude de aici, de la Paris.

Nu-mi stă în fire să dau buzna într-o casă — chiar dacă e și a mea și, dacă aș ceda laudei de sine, aș zice ceea ce nu se zice — dar zic: la urma urmei, eu am făcut mai mult, mai multe pentru România, decât..., dar de ce să dau nume: să-i bag pe numiți în... Istoria Patriei?

Așa că nu vin în România. Nu vin, fiindcă scriitorii români mi-au dat de înțeles că nu am ce căuta — la mine, acasă; decât eventual în vizită (ca apoi să mă întrebe Dinescu: „Și, altfel, când te întorci la tine, la Paris?“, cum a făcut cu Tudoran („la Washington“); că, plecînd de atîta amar de timp, am pierdut, nu-i așa, *contactul cu glia*; apoi, plecînd, i-am trădat pe ei, cei rămași — știu eu cum au supraviețuit ei „cu 200 gr salam“? Și acela de soia! Într-adevăr, nu știu — de unde să știu?; și, mai cu seamă, nu știu cum de au supraviețuit atîtor și atâtei lașități...

Nu vin în România — în schimb, am să fiu prezent, acolo, pentru cine va avea chef de mine, prin cărțile pe care mi le veți publica voi doi (și cu Sorescu zece...).

**Dacă...** Dacă atotputernicii tipografi vor catadicsi să culeagă textele mele (îi cunosc pe bravii tovarăși din 1972, de când Madam' Zoe Bușulenga, dimpreună cu tovul Virgil Cîndea, explica jurnaliștilor francezi că ne-publicarea romanului meu **Ostinato** în românește, în România, se explică prin... hotărârea tipografilor: ei au citit manuscrisul, ei au constatat că este pornografic — deci ei, cu mâna lor, au refuzat să-l culeagă!).

...**Dacă...** Dacă se găsește hârtie. Dacă — în fine, culese pe hârtie — cărțile mele or să fie distribuite.

Nu contează. Eu le-am scris. Or să fie publicate postum.

Noi însă, iubită Gabriela, o să ne mai vedem în această viață, pe această lume. Fie aici, la Paris, fie, cândva, la Chișinău.

Te îmbrățișează  
Paul

P.S. Această scrisoare nu este una intimă; niciuna deschisă. Ci una între — să-i zicem: întredeschisă. Dacă ai posibilitatea (și voia de la Securitate...), public-o.

\*

## Să credem și în miracole

Paris, 25 iunie 1990

### o convorbire cu Paul Goma, realizată de Gabriela Adameșteanu

În timp ce cărțile lui zăceau, așteptînd (zadarnic) avizul de publicare, Paul Goma era (pentru dezinformatori și dezinformați) „scriitorul fără cărți“. După ce cărțile lui au început să apară, ritmic, la editurile străine, s-a răspândit (bineînțeles, intenționat) și s-a crezut (fără a se cerceta) că Paul Goma este „scriitorul fără talent“, publicat doar din „motive politice“. Cărțile

lui Paul Goma încep să apară în limba română, cititorii își vor putea în sfârșit forma o opinie independentă de secția de dezinformare a Securității și de „bunăvoința” unor colegi de breaslă. Convorbirea din paginile revistei noastre, reproducă *ad literam* (cu câteva mici scurtări datorate în special lipsei de spațiu), este, după părerea celei care a realizat-o, o pagină de literatură. (Gabriela Adameșteanu)

## Locul lui Havel nu poate să-l ia nimeni

G.A.: *De mai multe ori în ultimele luni, s-a exprimat în presă regretul că nu am avut un Havel. Aș spune că tu ai fi putut fi un Havel pentru România, dacă exista o Charta 77 și dacă ai fi avut temperamentul...*

P.G.: Nu, nu. Cu întrebarea asta mă trezesc într-o postură jenantă: [...] Havel este unic. Locul lui nu-l poate lua nimeni. Cehoslovacia (ca stat modern, există doar din 1918) a avut ca prim președinte un filozof, pe Masaryk. Al treilea președinte al ei este un dramaturg, Havel, pe de o parte un scriitor, un dramaturg, un foarte interesant eseist, pe de alta produsul unui cerc care seamănă cu Dialogul vostru...

G.A.: ... *Cu Grupul pentru Dialog Social.*

P.G.: *Deosebirea: al cehilor a fost alcătuit în ilegalitate.*

G.A.: *O diferență destul de mare.*

P.G.: *Esențială. În urma marii lor nefericiri din 1968, cehii... Ei, în perioada comunistă au fost scutiți de surprize neplăcute: abia în 1968 au aflat, pe proprie piele, că sovieticii sânt „niște răi”. Spre deosebire de toți ceilalți din Europa de Est: Baltici, polonezi, unguri, români, bulgari, ei fuseseră cu adevărat eliberați în 1945 de Armata Roșie (în asociație cu Armata Regală Română, fie spus în ne-treacă); distruși, umiliți de Germania lui Hitler, în 1938, abandonăți de occidentali, desființați ca stat — sovieticii i-au salvat. Pe ei, suferințele „dușmanilor” comunismului nu i-au impresionat și nu le-au deschis ochii asupra naturii „eliberatorului”. Au existat și în Cehoslovacia burju, industriași, „dușmani de clasă” care au suferit. Dar pe cehul-slovacul obștesc nici măcar procesele comuniștilor lor, Slanski, de pildă, nu i-au trezit. Au crezut în continuare că Uniunea Sovietică este sora cea mare și asta a fost marea lor suferință în 1968. Cum: chiar ea, să ne invadeze? Pe noi, care eram cei mai obedienți din lagărul comunist, cei mai prosovietici, mai aroganți cu vecinii de lanț, iar față de noi, românii, se purtau foarte de sus, în ochii lor singura calitate a românilor era aceea că aveau litoral... [...]*

## Tenisul la cehi: un fel de rezistență „à la roumaine”

P.G.: *Din tragedia lui 1968 s-au născut, în 9 ani: tenisul (nu, nu fac ironii) și acest grup de reflecție: Charta 77. Cehii au văzut că s-a așezat peste ei un capac de plumb și-au zis: de aici nu mai ieșim o vreme, să ne descurcăm aici, așa. Unii s-au retras în muzică. Alții în... tenis. Un fel de rezistență „à la roumaine”; prin tenis... Nu pot contesta deschis, fiindcă mi-e frică — dar o fac prin... tenis. [...] Grupul de reflecție s-a rezemat pe tezele din '68, ale*

„Primăverii de la Praga“. Ziceau cehii: noi considerăm că socialismul este un lucru bun, dar până acum a fost greșit aplicat, i s-a dat o față inumană. Noi îi vom confecționa una... umană.

Nu trebuie acuzați pentru înșelătorie. Ei nu erau atunci (și nici mai înainte) chiar atât de orbi; însă, în disperare, în solitudinea lor căutau alibiuri, „firme de acoperire“. După cum în Rusia oameni ca Soljenițin, ca Bukovski au acceptat termenul de *disident* (deși nu disidaseră de nimeni, de la nimic), au acceptat termenul ca o „punte“, trambulină sau „vehicul“ care să-i poarte.

Ajungem în '77, când la ei condițiile (în termeni marxști) erau chiar răscoapte, datorită lui '68. Și în România erau coapte-coapte: „tezili“ mao-ceușiste din 1971 cântărind cât o ocupație.

## **Cel puțin voi, cehii, aveți consolarea că sânteți ocupați de ruși, pe când noi sântem ocupați de români**

P.G.: Și aici sânt obligat să mă autocitez. În '77 am adresat o scrisoare către Charta 77, dar, din modestie (!), am adresat-o celui mai important. Or, nu Havel era „fruntea“ atunci. Nici Kohout — însă acestuia îi citisem ultima carte tradusă în franceză: **Care merge cu picioarele pe tavan** (așa cumva). În scrisoare spuneam, aproximativ: „Voi cehii, aveți consolarea că sânteți ocupați de ruși, pe când noi, românii, sântem ocupați de români“.

Ce mi-au făcut din cauza asta bravii mei simpatrioți, securiștii-legionarii, în special Drăganul cu același nume: „Ce vrea ovreiuul ăsta de origine rusă? Ca rușii să ocupe România?“

S-a adevărit că nu greșeam când spuneam: „Cine ți-a scos ochiul?“ „Frate-meu“ „D-aia ți l-a scos așa de bine!“. După ce ne-a scos ochiul, Ceaușescu, românul, ne-a ocupat mult mai eficace decât fuseseră ocupați de ruși cehii, polonezii, ungurii.

## **Ce-ar fi fost dacă, în '77, niște intelectuali români s-ar fi asociat cu Charta 77?**

P.G.: (...) Ce-ar fi fost... În disperare de cauză, negăsind solidaritate la românii mei, rămânând singur și caraghios, m-am lipit de Charta 77. M-am adresat nu cehilor, ci numai lui Kohout — ca să nu-i ofensez pe confrății români. M-ar bate Dumnezeu dacă aș spune acum: „Eu, Goma, v-am poftit, v-am oferit prilejul, în '77, de ce nu l-ați folosit?“ Nu am oferit nimănui niciun prilej. Nu eram decât un păstrător de listă de semnături, atât. Nu am structură de om politic, de lider, aș fi fost un bunșor soldat disciplinat. Dacă am fi fost mai mulți... Dar, dintre scriitori, n-a mai fost decât Negoșescu. Și Ion Vianu, însă Vianu este scriitor doar din când în când. Ce-ar fi fost dacă atunci ar fi venit intelectualii? Ar fi fost o situație normală, într-o comunitate normală — ca în Cehoslovacia, ca în Polonia, ca în Ungaria, chiar ca în Rusia. Intelectual este acela care mănuieste cuvântul, „cel mai“ dintre toți este scriitorul. Nu este o cinste, ci o obligație a scriitorului să fie „mereu în frunte“. Și să accepte să plătească; să se sacrifice! În 1977, în România, nu au venit intelectualii, ci muncitori, funcționari, sindicalști. Dar nu scriitori — ei aveau



altă treabă: să reziste-prin-cultură. Și să mă dăscălească pe mine că accept să semneze ne-scriitori și ne-români. Apelul nostru a fost semnat de cei care au riscat; înseamnă că scriitorii români nu aveau motive să riște, ei erau mulțumiți cu cât le arunca Partidul ca la câini. Judecata lor suna, ca de obicei: „Să protestez, ca să pierd și ce am...?” Așa au făcut românii istoria. [...]

Este indecent din partea scriitorilor români care în acele momente s-au ascuns sub țol, sub pat și au așteptat... rezultatul, iar acum au nerușinarea să aducă vorba de Havel, de Charta 77. [...]

Ai făcut un interviu cu colegul meu de închisoare, de facultate, de închisoare, de domiciliu obligatoriu, Horia Florian Popescu, în care ați atins momentul 1956 — alt Moment pierdut de scriitorii români. Colegele mele de atunci — care umblau după semnături, pe o petiție, în care cereau liberarea noastră, a studenților — ar putea să mărturisescă despre... atitudinea marilor scriitori români într-un moment ca acela: și Sadoveanu, și Camil Petrescu, și Arghezi și Gala Galaction fugeau ca dracul de tămâie de o eventuală luare de poziție împotriva arestării tinerilor români declarați solidari cu Ungurii. Singurul scriitor care s-a exprimat a fost Beniuc: Piticul Roșu, care, la solicitarea colegelor noastre de a semna, le-a recitat chestia cu „Șarpe, de te doare capul,/ Ieși la drum și cată-ți leacul!” — așa ceva, adică: noi, dușmanii comunismului aveam ce meritam! La 20 de ani cât aveam atunci, eram sublimi, fiindcă, vorba lui Caraion: eram tineri, aveam de unde muri. [...]

## **Vrem, nu vrem, a început la Timișoara**

P.G.: Revenim la ceea ce a fost în 1989. A început la Timișoara. Vrem-nu vrem, acolo a început (ca și în 1956!). Pretextul: un neromân, un ungar, Tökes. Drapelul, primul drapel, la Timișoara (ca și în 1956!) a avut o gaură. O vreme, românii au zis: „Noi am inventat gaura din covrigul steagului!” (și așa de tăiat mămăliga care nu explodează). Nu Tökes a făcut revoluția română. Nu Tökes i-a făcut nefericiți pe români, nu el i-a dus la capătul răbdării, Tökes a fost scânteia care a aprins nemulțumirea. Că Timișoara este cel mai occidental, cel mai cosmopolit oraș din România, poate da — poate ba. Adevărul, oricât l-am „drege” noi: focul revoltei s-a aprins la Timișoara datorită (ori: cu pretextul) lui Tökes. Chiar dacă la București se vorbește despre complotiștii din aparatul de stat și de partid, adică... tot ei... — care au așteptat... conspirația planificată pentru nu știu care zi din ianuarie 1990... Uite că și pe marii complotiști i-a luat prin surprindere focul de la Timișoara; dar nu și sângele curs. [...]

## **Iar noi nu am primit încă nici măcar scuze**

P.G.: Iar noi nu am primit încă nici măcar scuze. Toate țările care s-au eliberat de comunism și de Securitate și-au cerut scuze unele altora: Polonia — Cehoslovaciei, R.D.G. — Cehoslovaciei, pentru că interveniseră în '68. În Uniunea Sovietică generalii de la KGB și-au cerut scuze poporului. Ei, da, și supraviețuitorului de la Vorkuta care a făcut 30 de ani de lagăr, chiar dacă în momentul de față este o ruină, chiar dacă abia mai respiră după atâta

suferință, îi cade bine când cineva de la KGB (fost NKVD) își cere iertare, în stilul lui Dostoievski, și zice: *la vinavat!*

Văd că în România bântuie o epidemie de... domnîță, toți se domnesc între ei, de-ai zice că chiar cu toții au fost securiști, măcar informatori, astfel înțelege românul să-și facă penitența: îl domnește pe cel căruia i-a făcut rău.

Ce-ar fi de pildă să apară *domnul* Drăghici la televiziune și în limbajul lui (știu că nu posedă mai mult de 53 de cuvinte) să spună că regretă că el, ca ministru, a torturat: și n-are decât să înceapă cu Pătrășcanu. Sigur, Pantiușa l-a ucis, dar cine era ministru de Interne? Și câți dintre ai noștri, nu bandiți de-ai lor, au murit nevinovați la Canal, la Salcia, la Gherla, la Aiud, la Jilava, la Pitești, în munți, în Bărăgan, ca deportați? Peste tot, peste tot. Câți dintre țărani care n-au vrut să intre în colhoz n-au fost secerati cu mitraliere? Comuniștii „domnului” Drăghici au tras cu tunul în țărani, în țărani români. De aceea zic: ce-ar fi să iasă la televiziune și să spună că îi pare rău; că n-ar mai face-o. Să aud fraza asta chiar și eu, unul dintre cei mărunți, eu am făcut puțină închisoare. Dar să nu se uite că și maică-mea a fost în închisoare, și taică-meu, după ce s-a întors din Siberia a făcut și la români închisoare — a putut să facă un studiu comparativ...

Dar ne-am rătăcit. Porniserăm de la cehi și acum revenim la cehi și spunem: n-are niciun rost să regretăm că nu avem un Havel, că nu am avut o Cartă '77. [...]

## **Eu am fost martor la miracole**

P.G.: Nu un miracol a fost după '65? Când în '65 noi, vechii deținuți politici, chiar dacă n-am fost cu toții reînmatriculați, am putut să ne reluăm studiile din anul întâi. Atunci am „năvălit” în facultăți, cu sutele. Tot atunci, în '65, am fost martor, ca cititor, la explozia din poezie. Primii adevărați poeți care ieșeau — de unde? De unde apăruse Nichita Stănescu? Pentru că el nu îl continua pe un Eugen Frunză. Sau Ioan Alexandru: de unde a apărut? Nu pe Beniuc. Sorescu, Blandiana, Constanța Buzea, D.R. Popescu, Bănulescu, Băieșu de unde au răsărit? Și în muzică, și în teatru — de unde ieșeau? Din noaptea dejistă, când nu mai aveam maeștri, ni se cosiseră picioarele, atâția se bălăcăriseră... Înseamnă că nu toate lucrurile se explică în mod „științific”, de la cauză la efect. De aceea cred și în miracole. [...]

La televiziune, l-am văzut pe primul inginer al țării, pe numele său de împrumut „Roman”, pupîndu-se cu popa Plămădeală. Nu m-a mirat: aceeași boaită, când a fost întreat(ă) — de revista voastră — ce a făcut în timpul teroarei ceaușiste, a răspuns: „Ne-am rugat”... Pe popa Plămădeală nu îl detestam pentru că a fost legionar, ci pentru că, legionar fiind, a făcut jocul comuniștilor timp de trei decenii. Acest basarabean al meu a fost un ticălos care nu-și merită denumirea de popă. Locul păstorului spiritual este lângă turmă, nu lângă lupi. Plămădeală i-a slujit pe lupi. Știi foarte bine: ca vicar, călătorea în Occident atât de des, încât ne întrebam dacă are timp să-și schimbe izmenele. Prin 1978, am avut în mâini un document sustras de la Patriarhia București, un raport redactat de Leonida Plămădeală, zis Antonie, în fapt: fișe de Securitate despre preoții din parohiile din exil. Zicea, de pildă,